

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В СУЧАСНИХ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ»**

Студентки 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Першхайло
Анастасії Олегівни

Науковий керівник
к.е.н.

Адаменко
Ірина Петрівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д. е. н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Економічна сутність фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах	6
1.2. Досвід формування та реалізації фінансової політики країн Європейського Союзу	12
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
2.1. Інституційні засади формування фінансової політики	17
2.2. Становлення податкової політики в умовах трансформації економіки	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	
3.1. Пріоритетні напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму соціально-економічного розвитку	33
3.2. Формування фінансової політики в умовах трансформації економіки	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Реформування фінансової системи є однією з ключових проблем процесів трансформації вітчизняної економіки. Розробка ефективних механізм перерозподілу фінансових ресурсів є особливо важливою та актуальною в контексті стратегічних завдань забезпечення соціально-економічного розвитку України. Актуальність зазначених проблем обумовлена необхідністю визначення пріоритетних напрямів фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах.

Фінансова система є вагомим складовим державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Становлення фінансових відносин відбувається в умовах трансформації економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу. Виходячи зі стратегії розвитку економіки, пов'язаної з підвищенням рівня її ендогенної складової, необхідні відповідні інституційні зміни у системі фінансово-бюджетного регулювання економіки, що формується у певному інституційному середовищі та являє собою сукупність таких фінансово-бюджетних і економічних складових, як дохідна частина бюджету, видаткова частина бюджету, дефіцит бюджету, державний борг, податкове регулювання, міжбюджетні відносини, економічні процеси в країні, зовнішнє економічне середовище та взаємозв'язки між ними.

Саме тому сьогодні одним із головних напрямів реформування бюджетної системи України є удосконалення бюджетного процесу, його переорієнтація на досягнення кінцевих, загальноважливих і вимірюваних результатів.

Серед вагомих досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених у сфері формування фінансової політики слід назвати праці: В. Андрущенка, С. Буковинського, Т. Боголіб, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, С. Вітте, О. Василика, А. Даниленка, І. Запатріної, Дж. М. Кейнса, О. Кириленко, А. Лаффера, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, Р. Масгрейва, В. Опаріна, В. Парето, Д. Полозенка, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Необхідним є узгодження складових фінансової політики, розробка дієвих підходів щодо розвитку системи управління державними фінансами,

забезпечення стабільності грошової одиниці, стійкості та збалансованості бюджетної системи.

Підвищення ефективності фінансової політики залежить від ступеня розуміння її економічної сутності та основних факторів, що визначають її розвиток. Зазначене свідчить про актуальність випускної кваліфікаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Метою роботи є розкриття та удосконалення теоретико-методологічних засад фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах;
- узагальнити та систематизувати досвід формування та реалізації фінансової політики країн Європейського Союзу;
- дослідити інституційні засади формування фінансової політики;
- розкрити становлення податкової політики в умовах трансформації економіки;
- обґрунтувати пріоритетні напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму соціально-економічного розвитку;
- розвинути підходи до формування фінансової політики у системі державного регулювання економіки.

Об'єктом дослідження є фінансова політика України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації фінансової політики України в сучасних соціально-економічних умовах.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування та реалізації фінансової політики. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування та реалізації фінансової політики. На основі системного

підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо напрямів розвитку фінансової політики.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування та реалізації фінансової політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Національного банку України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення випускної кваліфікаційної роботи.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади фінансової політики. Розкрито економічну сутність фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах. Узагальнено досвід формування та реалізації фінансової політики країн Європейського Союзу.

У другому розділі розкрито особливості формування фінансової політики в Україні. Досліджено інституційні засади формування фінансової політики. Розкрито становлення податкової політики в умовах трансформації економіки.

У третьому розділі визначено напрями розвитку фінансової складової соціально-економічного розвитку України, обґрунтовано пріоритетні напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму соціально-економічного розвитку. Визначено підходи до формування фінансової політики в умовах трансформації економіки.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в науковому дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Економічна сутність фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах

Розвиток суспільства супроводжується необхідністю підвищення якісного рівня формування та реалізації фінансової політики. У такому аспекті відзначимо, що оцінка механізму фінансового регулювання соціально-економічних процесів в Україні свідчить про необхідність розбудови фінансової системи, підвищення ефективності формування і реалізації фінансової політики у взаємозв'язку з трансформаційними економічними процесами.

Упродовж століть Україна не мала своєї фінансової системи, державного бюджету та фінансової політики. З моменту проголошення незалежності України постала необхідність створення власної фінансової системи. Систему треба було створювати в кризових умовах. Свідченням цієї кризи став величезний дефіцит бюджету, наростаюча емісія грошей та інфляція, що її супроводжувала; зростання внутрішнього та зовнішнього боргу країни; наявність великої кількості збиткових підприємств; платіжна криза в народному господарстві; значні суми непродуктивних витрат і втрат; зростання обсягів незавершеного будівництва; криза платіжних відносин держави в зовнішньоекономічній сфері, падіння рівня життя населення.

Зауважимо, що в умовах формування ринкової економіки фінансова політика являє собою сукупність заходів країни щодо мобілізації і розподілу фінансових ресурсів для досягнення зростання валового внутрішнього продукту та подолання економічних проблем розвитку.

За визначенням вітчизняних науковців, фінансова політика – це цілеспрямована діяльність держави з використанням фінансової системи, що

спрямована на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою своїх функцій.

Економічна сутність фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах полягає у фінансових відносинах, що виникають між економічними, політичними, правовими державними інституціями у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства.

Фінансова політика країни залежить від багатьох як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Зовнішніми факторами є, зокрема, фактори залежності держави від економічних взаємовідносин з іншими державами щодо поставок сировини, матеріалів, інших ресурсів, обміну технологіями, експортних можливостей самої держави, її інтеграції до світових економічних систем тощо.

Фінансова політика має бути підпорядкована одній меті – досягненню підвищення суспільного добробуту, але при цьому вона має сприяти зростанню ефективності виробництва і насамперед підвищенню продуктивності праці, впровадженню матеріально- та ресурсозберігаючих технологій, побудові раціональної структури економіки тощо. Тому першим принципом фінансової політики є не ухильне сприяння розвитку виробництва, підтримання підприємницької активності та підвищення рівня зайнятості населення.

Основною метою фінансової політики є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення відповідних умов для збалансованого економічного зростання. Вагомими складовими державної фінансової політики є бюджетна, податкова, інвестиційна, грошово-кредитна, соціальна політика. Система фінансового регулювання представлена на рис. 1.1.1. Доцільно зазначити що грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика є найбільш потужними інструментами державного регулювання соціально-економічного розвитку країни.

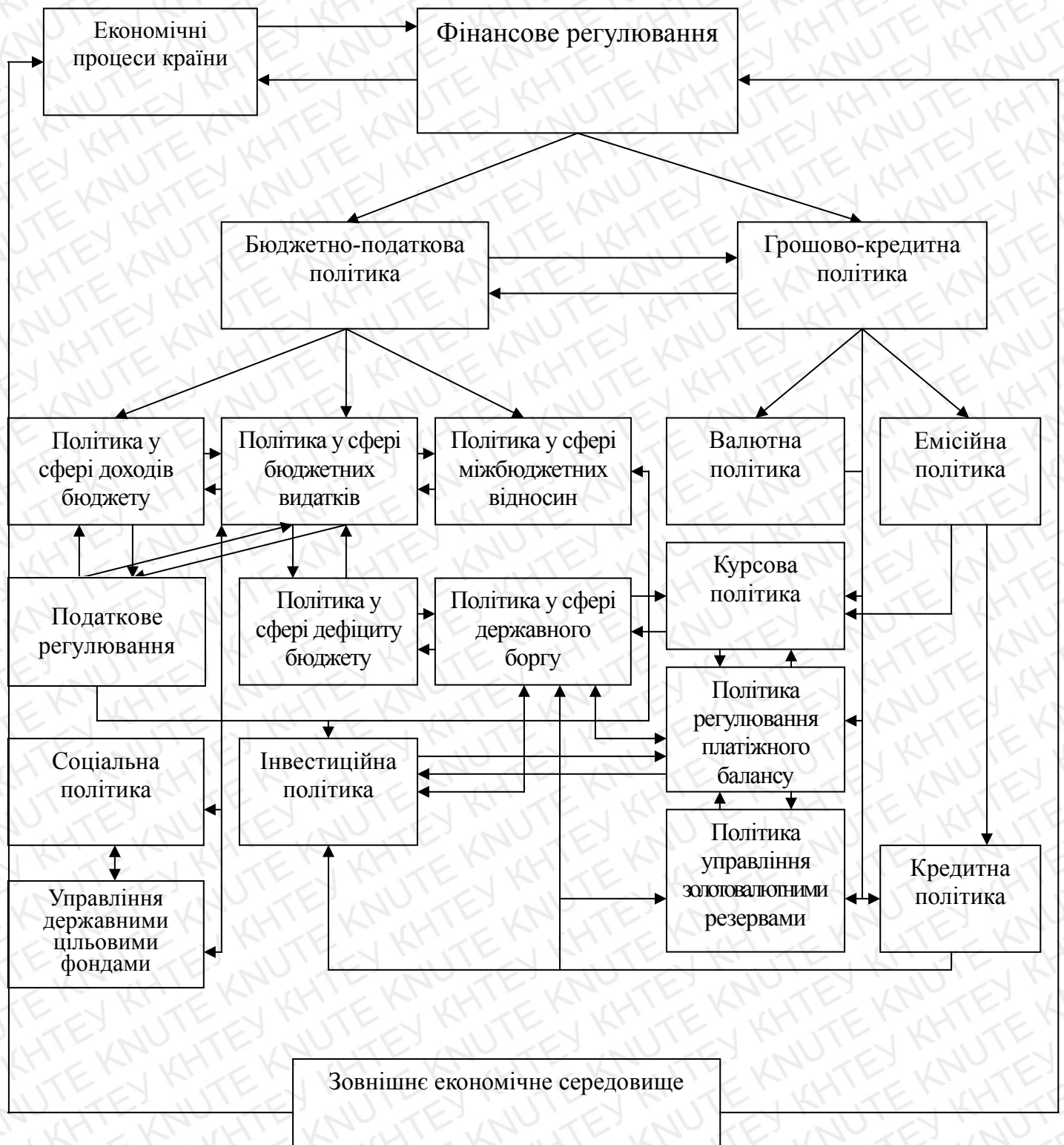

Рис. 1.1.1. Структурно-функціональна модель системи фінансового регулювання

До складових бюджетної політики слід віднести політику у сфері доходів бюджету, у сфері бюджетних видатків, у сфері дефіциту бюджету, у сфері міжбюджетних відносин, державного боргу. Вагомими складовими грошово-кредитної політики є валютна політика, у тому числі курсова політика, політика регулювання платіжного балансу, політика управління золотовалютними резервами; емісійна та кредитна політика. Від збалансованості впливу кожної із складових фінансової політики залежить дієвість регулювання соціально-економічного розвитку суспільства.

Таким чином, запропонована структурно-функціональна модель системи фінансового регулювання ґрунтується на інтеграції системи регулювання доходів бюджету, рівня податкового навантаження, видатків бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу, державних цільових фондів, грошово-кредитної політики з урахуванням макроекономічних тенденцій, впливу зовнішньоекономічного середовища, що дозволить підвищити рівень стійкості та збалансованості фінансово-бюджетної системи та соціально-економічного розвитку країни.

Формування та реалізація дієвої фінансової політики має ґрунтуватись на використанні сукупності відповідних принципів, які визначають базисну модель співвідношення та взаємодії складових державної фінансової політики. Серед основних принципів доцільно виділити наступні: централізації; єдності; самостійності; збалансованості; обґрунтованості; системності; комплексності.

Державна фінансова політика як складова частина економічної політики країни являє собою систему заздалегідь визначених і затверджених заходів, форм і методів мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів державними інститутами з метою виконання державою своїх функцій відповідно до стратегічних і тактичних цілей її економічного і соціального розвитку. Вона об'єднує в собі об'єктивні фінансові відносини, конкретизовані у вигляді загальнодержавних планів і програм, управлінські

рішення, які виникають в процесі формулювання та впровадження в дію стратегії функціонування і розвитку державних фінансів.

Виходячи із сутності фінансової політики, для вирішення її основних проблем виокремимо такі завдання: створення умов для максимізації обсягів фінансових ресурсів, які формуються державою; реалізація механізмів раціонального розподілу і використання сформованих фінансових ресурсів; забезпечення належного регулювання, стимулювання та контролю за економічними і соціальними процесами, використовуючи фінансові методи; формулювання, розвиток і підтримка функціонування фінансового механізму виходячи з цілей та стратегій фінансової політики; налагодження ефективної системи управління державними фінансами.

Головними проблемами фінансової політики є проблеми забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України, утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий шлях дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі. Поглиблення курсу ринкових реформ на інноваційних засадах та їх прискорення, радикалізація системних перетворень можуть забезпечити прогресивний розвиток країни.

Зазначимо, що основу фінансової політики становить бюджетна політика, яка пов'язана насамперед із формуванням та виконанням бюджетів усіх рівнів. Економічна нестабільність і спад виробництва негативно впливають на формування доходів та фінансування видатків бюджету. Важливою проблемою залишається визначення оптимальних меж функціонування бюджетів усіх рівнів і забезпечення їх якісного і ритмічного виконання при збереженні провідної ролі Державного бюджету України.

Фінансова політика реалізується за двома напрямками: регламентування фінансових відносин у суспільстві та здійснення поточної фінансової діяльності. Регламентування фінансових відносин характеризує стратегію фінансової політики, а поточна фінансова діяльність — її тактику. Базовим

елементом є регламентування фінансових відносин, яке може здійснюватися державою у законодавчій та адміністративній формах.

Дослідження формування та реалізації фінансової політики в Україні свідчить про її багатоплановість. Нині фінансова політика має переважно тактичний характер, підпорядковується поточним завданням, виконує функції перерозподілу та стабілізації, неповною мірою відповідає стратегічним орієнтирам соціально-економічного розвитку. З огляду на це основним завданням має стати активізація регуляторної функції фінансової політики, впровадження ефективних механізмів, формування стратегічного характеру цілеспрямованих рішень з метою забезпечення у системі державного регулювання єдності із соціально-економічною стратегією.

Вплив фінансової політики на економіку і соціальний розвиток суспільства потребує, щоб фінансова політика здійснювалася на основі науково-обґрунтованої теорії. Так, науковий підхід передбачає: відповідність фінансової політики об'єктивно закономірному розвитку виробництва, тому важливе значення має наявність достовірної інформації. Така інформація має повідомляти про процеси, що здійснюються в економіці, соціальній сфері та відображати результати проведених заходів. Основний напрям фінансової політики доцільно орієнтувати на підвищення економічної ефективності; рішення варто приймати на основі розрахунку і конкретного та чіткого передбачення наслідків заходів, що будуть проводитися; важливою умовою є використання комплексного підходу до проведення та вироблення фінансової політики. Координація має бути спрямована на вирішення основних завдань.

Отже, стабілізація у суспільстві та поступове економічне зростання потребують проведення активної фінансової політики і забезпечення функціонування стабільної фінансової системи. При вирішенні вищерозглянутих проблем, включаючи одержання доходів бюджету та фінансування загальнодержавних видатків, необхідно боротися не з наслідками, а з причинами виникнення і розростання негативних явищ. Однією із головних проблем є забезпечення динаміки зростання,

конкурентоспроможності економіки України та утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий напрям дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі.

Фінансова політика має створювати інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, що ґрунтується на правилах, нормах, організаційних структурах, які у сукупності мають цілеспрямовано формувати механізм активного впливу на економічне зростання, спрямовувати розвиток суспільства у необхідному напрямі і на цій основі сприяти підвищенню добробуту громадян.

1.2. Досвід формування та реалізації фінансової політики країн Європейського Союзу

На даний час розвинені країни при формуванні та реалізації фінансової політики використовують різні наукові підходи, що приводить до появи нових проміжних фінансових теорій, які відповідають динамічності розвитку сучасного суспільства. Враховуючи трансформаційні перетворення, циклічність економіки більшість розвинутих країн здійснюють політику фінансової консолідації, яка спрямована на зменшення співвідношення державного боргу, дефіциту та валового внутрішнього продукту з метою забезпечення стійкості системи державних фінансів.

Вагомим фінансовим інструментом економічного управління в країнах ЄС є єдиний бюджет, який надає змогу забезпечити згуртування між країнами – учасницями Європейського співтовариства за допомогою скорочення нерівностей між європейськими регіонами. Важливими інструментами фінансової політики є бюджетні фонди, за допомогою яких здійснюється регулювання руху фінансових ресурсів, виділених із загального бюджету ЄС. До фондів у рамках ЄС належать: Фонд соціального розвитку; Європейський фонд регіонального розвитку. Ці фонди використовуються з

метою виконання щорічних та багаторічних фінансових планів Європейського Союзу, у тому числі досягнення пріоритетних цілей і вирішення завдань стратегічних програм розвитку ЄС.

Структура видатків зазначених фондів свідчить про обмеження в застосуванні фінансового методу передусім у таких сферах, як: єдиний внутрішній ринок або зовнішня торгівля. Основними категоріями видатків бюджету ЄС виступають: стійкий розвиток, згуртованість в цілях економічного зростання й повної зайнятості, конкурентоспроможність в цілях економічного зростання й повної зайнятості; збереження та охорона природних ресурсів, зокрема сільське господарство і рибальство, екологія, боротьба зі змінами клімату; свобода та безпека, справедливість; зовнішньополітична діяльність; адміністративні витрати.

Крім бюджетних фінансових інструментів ЄС використовує позабюджетні інструменти, головними серед яких є Європейський інвестиційний банк і Європейський інвестиційний фонд. Європейський інвестиційний банк являє собою фінансово-кредитну установу ЄС, кошти якого спрямовуються на підтримку відсталих європейських регіонів, переважно у формі довгострокових кредитів. Європейський інвестиційний фонд створений з метою: здійснення підтримки розвитку трансєвропейських транспортних, телекомунікаційних і енергетичних мереж; надання допомоги малому і середньому бізнесу, що забезпечує тим самим зайнятість та економічне зростання.

З огляду на сучасні процеси важливим напрямком діяльності країн ЄС є забезпечення їх сталого розвитку, насамперед, у сфері зайнятості. Крім коштів єдиного бюджету для вирішення проблем зайнятості застосовуються кошти Європейського соціального фонду, що був визначений як основний фінансовий інструмент з підтримки політики зайнятості.

Разом з тим необхідно зазначити, що з метою забезпечення економічного зростання країн – учасниць ЄС розроблено фінансову програму надання допомоги найменш розвиненим регіонам. Одним з аргументів на

користь створення більш ефективної системи надання допомоги є можливість зниження транзакційних витрат, що виникають при наданні країнами-донорами допомоги. Визначення і розрахунок цих витрат дозволяє підвищити ефективність програм сприяння розвитку, а також збільшити обсяги ресурсів, що спрямовуються на зниження рівня бідності в країнах, які розвиваються.

Існує два основні напрями підвищення ефективності дій ЄС в рамках надання допомоги менш розвиненим регіонам: створення умов для планування і прогнозування обсягів наданої допомоги, а також поділ компетенцій і при здійсненні програм надання допомоги.

У частині, що стосується виконання фінансової політики країн ЄС, основними напрямками підвищення ефективності надання допомоги менш розвиненим регіонам є: надання допомоги в рамках скоординованих багатосторонніх програм з підвищення потенціалу регіонів; надання 50 відсотків коштів у рамках допомоги регіонам через систему державних інститутів, у тому числі коштів для підтримки систем бюджетування і секторних програм; уникнення формування нових структур для реалізації проектів зі сприяння розвитку; зниження на 50 відсотків нескоординованих з іншими донорами дій.

Здійснення координації фінансової політики в країнах ЄС пов'язане з важливими теоретичними і практичними проблемами, такими, як розмежування сфер грошово-кредитної та бюджетної політики, їх взаємодія та особливості проведення в умовах валютного союзу, дієвість застосування фінансових правил, можливості антициклічної та стабілізаційної бюджетної політики. Крім того, нагальними завданнями є розроблення методів уніфікації податкової системи в ЄС і перспективи розвитку в рамках Євросоюзу бюджетного федералізму.

У рамках економічного і валютного союзу підходи до оцінки ефективності бюджетної політики мають істотну специфіку, що зумовлюється передусім передачею функцій щодо проведення грошової

політики з національного рівня на наднаціональний. Ефективність бюджетної політики в цих умовах визначається, по-перше, тим цілеспрямованим впливом, який ця політика справляє на реальний сектор економіки; по-друге, ступенем керованості такого впливу з боку суб'єктів політики – державних органів.

Механізм координації фінансової політики в рамках ЄС полягає в застосуванні нормативів величини бюджетного дефіциту та державного бюджету до валового внутрішнього продукту, обов'язковій розробці країнами – учасницями зони євро програм стабільності, а країнами, які не перейшли до єдиної валюти, програм конвергенції із зазначенням прогностичних значень бюджетних показників, у застосуванні систем контролю та санкцій за порушення встановлених нормативів.

Координація податкової політики країн – членів ЄС – одне з основних завдань при формуванні єдиного економічного простору. Його виконання надає змогу учасникам союзу забезпечити конкурентні умови під час розподілу прямих інвестицій, уникнути переважного вкладення фінансових ресурсів у країни з низьким рівнем оподаткування. Перед ЄС не ставиться завдання гармонізації податкових систем країн – учасниць. Особливостями сучасного етапу координації податкової політики країн – членів ЄС є: домовленість про відмову від введення нових податків, тенденція до уніфікації ставок податку на корпорації та податку на індивідуальні доходи.

Основними тенденціями в регулюванні бюджетної сфери в країнах ЄС на даний час є використання середньострокового бюджетного планування і таргетування обсягу державних витрат, бюджетного дефіциту, обсягу державного боргу. Значні коливання кон'юнктури залишаються погано прогнозованими параметрами, а це створює великі труднощі для економічної, зокрема бюджетної політики, заснованої на використанні нормативних показників, таких як бюджетний дефіцит або обсяг державного боргу.

Для розширення координації фінансової політики в рамках ЄС вагоме значення має оцінка ефективності застосування фінансових правил і

визначення напрямів їх вдосконалення. Основна мета використання фінансових правил полягає у забезпеченні збалансованого розвитку економіки. При встановленні фінансових правил необхідний такий підбір показників, який здатний оперативно відображати зміни економічної кон'юнктури.

Аналіз доводить, що формування єдиного економічного простору і перехід до єдиної валюти має супроводжуватися заходами щодо координації бюджетної політики. Таким чином, важливою особливістю функціонування фінансової системи ЄС є наявність самостійного бюджету, який об'єднує переважну частину спільних фінансових фондів. Вагоме значення також мають гармонізація та уніфікація національних бюджетів та бюджетної політики; синхронізація податкових систем і гармонізація податкової політики країн – учасниць з урахуванням національних інтересів кожної країни; вироблення механізму реалізації спільної валютної політики і запровадження єдиної валюти – євро, яка покликана стати потужним фактором поглиблення фінансової інтеграції шляхом створення єдиного економічного простору. В ЄС триває активний процес уніфікації діяльності банківської сфери, формування єдиного ринку банківських послуг; здійснюються заходи для полегшення організації операцій з мобілізації капіталів на фондових біржах і ринках капіталу, набули чинності єдині правила, які регулюють питання емісії та обігу цінних паперів, у тому числі боргових.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Інституційні засади формування фінансової політики

Дослідження питань формування фінансової політики має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки аналіз процесів розвитку фінансових відносин і закономірностей їх взаємодії дає можливість підвищити ефективність сучасної фінансової політики. Водночас з огляду на трансформаційні процеси вітчизняної економіки особливого значення набувають дослідження інституційних засад розвитку фінансової системи та підходів до формування і реалізації фінансової політики.

Вагомим джерелом теоретичного удосконалення та методологічного оновлення економічної науки стає сучасний інституціоналізм. Без інституційних досліджень у вітчизняній економічній теорії сьогодні неможливо уявити комплексні наукові дослідження реалій української економіки, розроблення стратегії і тактики її подальшого системного реформування.

Упровадження інституційного підходу до дослідження фінансової політики включає визначення ознак інституту фінансового регулювання та інституційного середовища, що яке забезпечує його функціонування.

Найповніше сутність інституційного середовища формування і реалізації фінансової політики розкривається у функціях, які вона виконує як соціально-економічний інститут: регулюючій, стимулюючій, фіскальній, соціальній, інноваційній, інвестиційній, структурній, мотиваційній та інших, здійснюючи таким чином вплив на всі сфери суспільного життя.

Створення інституційних засад формування фінансової політики, її спрямування на фінансове регулювання з метою виконання функцій і завдань держави на певному етапі соціально-економічного розвитку суспільства потребують формування адекватної інституційної моделі. На її основі має функціонувати фінансова система держави для вирішення завдань

узгодження інтересів суб'єктів фінансових відносин з метою досягнення стійкого соціального і економічного розвитку суспільства. Основою цієї моделі мають слугувати базові інститути, серед яких слід виокремити інститути власності, влади, довіри, права, що пронизують всю фінансову систему і є підґрунтям фінансової політики держави. Системоутворюючим чинником базових інститутів фінансової системи, особливо в умовах слабкості інституту громадянського суспільства в Україні, є інститут держави.

Держава як важливий суб'єкт інституційних перетворень є домінуючим суб'єктом фінансової політики. Існуюче у суспільстві розуміння місії держави перебуває між уявленням про економічне зростання та зміцнення економічного потенціалу і справедливістю у відповідності з прийнятим баченням цього питання. Держава має спрямувати свою діяльність на укорінення базових засад ринкового устрою: конкуренції, економічних свобод, що забезпечують вільне підприємництво та вільне прийняття економічних рішень, чітко визначених прав власності та ефективного механізму їх захисту. Невід'ємний обов'язок, місія і «домінуюча компетенція» держави – реалізація притаманних їй функцій, у тому числі й інституційної. У цьому контексті держава виступає як організаційно-функціональне утворення, екзогенний чинник стосовно соціально-економічних процесів. Створюючи інституційне правове поле, держава тою або іншою мірою регламентує економічну поведінку суб'єктів ринкового господарства за допомогою відповідних законів.

Грунтовний аналіз впливу інституційних чинників на фінансову політику у бюджетній сфері здійснено в наукових працях І. Я. Чугунова, І. В. Запатріної, Л. В. Лисяк та ін. Оскільки бюджетна політика держави є складовою її фінансової політики, правомірно зазначити, що однаковою мірою впливають на формування та реалізацію фінансової політики держави загалом. Це процес інституціоналізації фінансової політики у системі державного регулювання; недосконалість держави як інституту; розвиток

демократичних інститутів; формування та розвиток соціокультурних засад фінансової політики; недосконалість правових інститутів; «тінізація» соціально-економічних процесів; якість інституційних змін; рівень довіри у суспільстві; розвиток інституту контролю; розвиток інституту державного регулювання; невизначеність соціально-економічних процесів.

А. А. Гриценко вперше ґрунтовно дослідив архітектуру розвитку економічної системи, включаючи проблеми координації бюджетної та грошово-кредитної політики, архітектуру монетарно-бюджетного простору. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку. І. Я. Чугунов вводить у науковий обіг поняття «адаптивна інституційна архітектура бюджетної системи», яка ґрунтується на системі бюджетного регулювання та враховує оптимальні співвідношення елементів зазначеної системи і циклічність соціально-економічного розвитку.

Слід зазначити, що в Україні в цілому сформувалися інститути та ринкові механізми. Подальше перетворення інституційного середовища зумовлене необхідністю формування господарської системи, здатної ефективно функціонувати в умовах ринкової економіки, тобто досягнення якості її інститутів. Інституційне середовище, адаптоване до потреб економічних змін, забезпечує взаємозв'язки між суб'єктами, сприяє зниженню трансакційних витрат і невизначеності.

Інститути визначають середовище, у межах якого кожна людина прагне до максимізації рівня свого добробуту. Здійснюючи свої дії відповідно до власних інтересів, людина реагує на сигнали навколишнього світу і тим самим модифікує його, спричиняючи мінливість економічних інститутів. Згідно з принципом комплементарності, бажаний економічний ефект досягається тільки через взаємопов'язані інституційні зміни. Характер інституційного середовища, що складається у суспільстві, визначають базові інститути, які задають рамки та обмеження для дії допоміжних інститутів.

Фінансова політика може і повинна бути об'єктом інституційного дослідження. Нова інституційна теорія знаходить у фінансовій політиці необхідні умови для реалізації своїх можливостей, оскільки в ній позиціоновані інститут влади та інститут власності, організації й норми фінансових відносин, стратегії й тактичні інструменти фінансової політики, суб'єкти і типи їх економічної поведінки та ін.

Ще в 20-ті роки XX століття радянський економіст А. Буковецький писав, що метою фінансової політики є становлення нових фінансових інститутів. Адже в основі організації фінансів лежить принцип процедурного або інституційного опосередкування фінансових відносин, що означає визначення порядку взаємодії інститутів у фінансовій сфері, розподіл їх владних повноважень і відповідальності. У термінології інституційної теорії фінансова політика націлена на інституційне забезпечення консенсусного процесу формування та використання фінансових ресурсів у державі як на мікро-, так і на макрорівні. Стійкі контакти між господарюючими суб'єктами здатні продукувати нові поведінкові архетипи, які закріплюються, налаштовуючи на певні типи поведінки і нові інституційні канони.

Визначення інституційних основ формування фінансової політики України є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого дасть змогу істотно просунутися в справі її наукового обґрунтування, систематизації та практичної реалізації всіх закладених у ній можливостей.

Норт Д. визначає інститути як традиції, звичаї та закріплені у праві правила і норми, що створюють рамкові обмеження функціонування певного типу економічної системи, її суб'єктів, моделі їх поведінки. При цьому він наголошує на існуванні формальних та неформальних інститутів і механізмів, що забезпечують виконання правил: «інститути – це низка формальних правил, неформальних обмежень і механізмів їх примусового виконання». Вчений стверджує, що інститут, тобто норма або правило, формальне або неформальне, керує людською соціальною взаємодією. Економічні інститути, на його думку, структурують взаємодію між людьми в

економічній, політичній і соціальній сферах, а також забезпечують їх реалізацію і дотримання. Т. Веблен розглядає інститути як широко розповсюджені звичаї, правила офіційні та неофіційні, традиції, які зумовлюють спосіб і характер економічного мислення та поведінки. Інститути, у його розумінні, – це «звичний образ мислення, який має тенденцію до продовження свого існування невизначено довго» [64, с. 202]. Дж. Ходжсон трактує інститути як системи соціальних правил, а саме: «довготривалі системи укладених і вкорінених правил, що структурують соціальні взаємодії».

На думку Т. В. Гайдай, вихідною та центральною в теорії інституціоналізму є категорія «інституція», що включає: сукупність неформальних або неофіційних, не правових норм і правил; сукупність формальних або офіційних, правових норм і правил; механізм контролю за їх дотриманням; механізм примусу до цього [74].

Таким чином, інститути представлені як об'єктивно існуючими структурами, так і суб'єктивними, серед яких виділяють звички як «будівельний матеріал інститутів, що забезпечує їхню довговічність, владу і нормативний авторитет». Інститути являють собою певні обмеження, створені людьми, які формують взаємодію між ними. Ці обмеження створюються для зниження невизначеності внаслідок поведінки людей. Розрізняють формальні обмеження: правила, закони, конституції; неформальні: звичаї, добровільно обрані для себе правила поведінки, норми; механізми забезпечення їхнього дотримання: санкції, пільги, тощо. Неформальні обмеження виникають як засіб координації стійко повторюваних форм взаємодії між людьми та є продовженням, розвитком і модифікацією формальних правил; соціально санкціонованими нормами поведінки; внутрішньо обов'язковими для людини стандартами поведінки.

Сфера неформальних інститутів є більш інерційною в ході трансформацій в постсоціалістичних країнах, тому важливим є розуміння, що інституційна трансформація суспільства та еволюція функцій держави

передбачає перебудову не тільки формальних правил інститутів і організацій фінансової сфери, але й коригування відповідних неформальних інститутів. Із наведених визначень інституту можна виокремити такі основні риси: інститути – це правила і норми; інститути мають довготривалий, рутинізований характер; виконання правил і дотримання норм забезпечується механізмом примусу. Разом з тим інститут є результатом суспільного визнання; має організаційне чи правове оформлення забезпечених легітимністю явищ; виступає сферою, межею існування та підґрунтям отримання форм доходу; має домінуючу ознаку – соціальність. Незалежно від своєї природи інститути в житті виступають у формі правових норм, традицій, неформальних правил, культурних стереотипів.

З огляду на окреслені аспекти досліджуваного поняття інститут фінансової політики має складну внутрішню структуру норм, правил, еволюція яких тісно пов'язана з розвитком інститутів державного макроекономічного регулювання. Важливим є визначення ступеня адекватності інститутів фінансової політики сучасному стану соціально-економічного розвитку суспільства, а також необхідності та послідовності здійснення необхідних інституційних змін.

Сутність інституту фінансової політики має практичний, зовнішній прояв, інституційну форму у вигляді офіційно оприлюднених текстів законів, постанов, розпоряджень, інструкцій, процедур тощо, які від імені держави зобов'язують всіх учасників фінансових відносин виконувати закріплені в них правила поведінки.

Фінансова політика є одним із найбільш важливих соціально-економічних інститутів суспільства, структуру якого становить такі елементи: система установ та організацій держави, громадських організацій, правил взаємодії з економічними агентами, процеси і процедури. Його вплив на соціально-економічні процеси має загальний характер, оскільки норми фінансової політики стосуються кожного члена суспільства, охоплюють відносини між всіма економічними суб'єктами на всіх рівнях управління.

Сферою функціонування інституту фінансової політики є регулювання доходів і витрат, формування та виконання бюджету країни, управління грошовим обігом, вплив на курс національної валюти, діяльність фінансових ринків, боргова політика держави, політика держави у сфері міжнародних фінансів тощо.

Отже, інститут фінансової політики є сферою фінансових відносин, обмежених формальними і неформальними правилами. Інституційна структура фінансової політики характеризує постійні зв'язки довгострокової траєкторії розвитку, які дають змогу пояснити фактори відбору практичних рішень у фінансовій сфері, адже відбір є детермінованим процесом, еволюційним, тривалим у часі.

Слід зауважити, що малодослідженими залишаються питання, пов'язані з розбудовою інституту фінансової політики, що перешкоджає її подальшому удосконаленню, задіянню внутрішньо притаманної їй здатності забезпечення виходу на нову якість регулювання соціально-економічних процесів. Загальний аналіз показує, що суттєві проблеми фінансової політики значною мірою породжені її концептуальною невизначеністю у системі інститутів суспільства та потребують дослідження в аспекті інституційних змін у цілому. Розкриття змісту фінансової політики з опертям лише на класичні або неокласичні, кейнсіанські або некейнсіанські та інші засади не пояснює внутрішні глибинні мотиви їх руху, певною мірою здійснюється фрагментарно. Отже, дослідження інституційних ознак фундаментальних складових фінансової політики видається нагальною необхідністю.

Упровадження інституційного підходу до дослідження фінансової політики є доцільним з огляду на інституційну природу всіх її елементів. Напрями дослідження фінансової політики на засадах інституціоналізму включають: виокремлення ознак інституту фінансової політики, організацій, які забезпечують його функціонування, трансакційних витрат, аналіз інституційного середовища, застосування теорії суспільного вибору та теорії контрактів.

Інституційний підхід дає змогу врахувати у стратегії фінансової політики взаємозв'язок економічних, соціальних, політичних та інших факторів, а також їх вплив на психологію, етику, мораль, що сприяє досягненню бажаної збалансованості фінансової політики у системі державного регулювання соціально-економічних процесів. Методологічні засади інституційної теорії дозволяють по-іншому подивитися на природу держави, а також окремі процеси і елементи державної політики й управління у фінансовій сфері. Досягнення стратегічних цілей розвитку України перебуває в залежності від урахування у фінансовій політиці тенденцій розвитку інституційного середовища суспільства. Інституційна теорія значно розширює діапазон дослідження проблем фінансової політики за рахунок визнання можливості існування множинності точок рівноваги, врахування нестабільності та різноманітних переваг у процесі прийняття рішень, а також актуалізації проблеми трансакційних витрат.

Важливим інституційним аспектом ринкової трансформації фінансової політики є ухвалення нових законодавчих актів. Однак сучасний стан економіки України доводить, що ні сучасні ринкові структури, ні інституційне середовище не можуть забезпечити структурні та інституційні основи ефективного функціонування вітчизняної економіки.

З огляду на основні ознаки інституту, інститут фінансової політики має визначати: правила дотримання засад фінансової політики; норми поведінки, які структурують економічні відносини між людьми, що постійно повторюються; та механізми, які забезпечують виконання як правил дотримання засад фінансової політики, так і норм поведінки в процесі її формування і реалізації. З позиції інституціоналізму, як економічний інститут фінансова політика генерує правила і обмеження економічної поведінки та формує умови взаємодії і розвитку стратегій взаємодії учасників фінансових відносин.

Фінансова політика формується у певному інституційному середовищі. Регулююча інфраструктура, яка визначає інституційне середовище ринкової

економіки та впливає на формування фінансової політики, вимагає значного коригування з метою забезпечення фінансової, виробничої, соціальної та політичної стабільності в країні [14, с. 69].

Інституційне середовище або створення інституційних умов формування і реалізації фінансової політики – це сукупність зв'язків між системою правил, яка діє через механізми спостереження і примусу до їх дотримання та функціонуванням інститутів-організацій, які формують сприятливі фінансові умови для діяльності економічних суб'єктів.

Розбудова інституту фінансової політики має забезпечити нову якість функціонування фінансової системи, підвищення інструментального характеру її складових, досягнення ефективності фінансової політики у системі державного регулювання економічних і соціальних процесів. Удосконалення фінансової політики у системі державного регулювання має здійснюватися з урахуванням специфіки інституційного середовища.

2.2. Становлення податкової політики в умовах трансформації економіки

Дослідження процесів формування та реалізації державної податкової політики потребує використання збалансованого підходу виходячи із дуалізму поставлених перед фінансовими інститутами завдань: забезпечення відповідного рівня фінансування бюджетних видатків та створення фундаментальних умов для стійкого економічного зростання. В сучасних умовах трансформації економіки, податкова політика має адаптивно реагувати на зростання видаткової частини бюджету при необхідності утримання індикативних значень дефіциту бюджету, при чому збільшення податкових надходжень має відбуватись з мінімізацією деструктивного впливу на ділову активність економічних агентів.

З 2011 року було введено Податковий кодекс, який частково покращив адміністрування податків, було змінено чисельність та структуру податків –

відмінено низку податків, що не мали реального фіскального значення, об'єднано певні податки, перенесено рентні платежі з неподаткових у податкові надходження, що, в кінцевому підсумку відобразилось на підвищенні значень як частки податкових надходжень у ВВП так і в доходах зведеного бюджету.

Розглядаючи динаміку значень показника питомої ваги податкових надходжень у доходах зведеного бюджету слід зауважити, що вона має також висхідну тенденцію: у 2001-2005 роках середнє значення приведенного показника складає 70,58 відсотка, 2006-2010 роках – 74,42 відсотка, 2011-2016 роках – 79,60 відсотка. Загалом, за період 2001-2016 років середнє значення частки податкових надходжень у доходах зведеного бюджету становить – 75,16 відсотка.

Зростання податкового навантаження на економіку впродовж останніх п'ятнадцяти років більш ніж на 5 відсоткових пунктів, хоч і було вимушеним заходом держави задля збалансування бюджету, не має сприятливого впливу на економічні процеси в частині інтенсифікації ділової активності. Разом з тим, слід зазначити, що значна кількість праць присвячена дослідженню взаємозв'язку між динамікою економічного зростання та рівнем податкового навантаження. Такі науковці як Масгрейв (Musgrave) та Танзі (Tanzi) у своїх працях роблять висновок про позитивну кореляцію між даними показниками. Їхні аргументи полягають у тому, що економічний розвиток посилює попит на здійснення державних видатків, а це обумовлює потребу в зростанні податкових надходжень. При чому вони наголошують на тому що є зв'язок між економічним зростанням та податковим навантаженням, а не навпаки. Це є важливим аспектом, адже як правило у працях багатьох економістів зустрічається діаметрально інші висновки, що підвищення рівня податкового навантаження посилює бар'єри для пожвавлення економічного росту.

Аналізуючи дані таблиці 2.2.1 можна дійти висновку, що за період 2001-2016 років середнє значення питомої ваги податків на доходи і прибуток у доходах зведеного бюджету становив 29,6 відсотка та по

Структура податкових надходжень до зведеного бюджету
за період 2001-2016 років, %

Податки	2001-2005		2006-2010		2011-2016		2001-2016	
	дох. бюджет у	ВВ П	дох. бюджет у	ВВ П	дох. бюджет у	ВВ П	дох. бюджет у	ВВ П
<i>Податки на доходи, на прибуток, в тому числі:</i>	32,2	8,9	30,0	9,2	27,1	8,1	29,6	8,7
податок на доходи фізичних осіб	15,8	4,4	14,7	4,5	16,0	4,8	15,5	4,6
податок на прибуток підприємств	16,4	4,5	15,3	4,7	11,1	3,3	14,1	4,1
<i>Податки на споживання, в тому числі:</i>	30,4	8,2	36,2	11,7	42,2	12,6	37,2	11,0
ПДВ	19,3	5,2	26,7	8,8	29,9	8,8	26,2	7,7
акцизний податок	7,0	1,9	5,6	1,7	9,0	2,8	7,3	2,1
мито	4,1	1,1	3,9	1,2	3,3	1,0	3,7	1,1
<i>Всього</i>	70,6	19,3	74,4	22,9	79,6	24,4	75,2	22,3

відношенню до валового внутрішнього продукту – 8,7 відсотка. В свою чергу аналогічні показники для податків на споживання були вищими та становили відповідно 37,2 та 11,0 відсотків відповідно. Крім того, слід зазначити, що протягом даного періоду зафіксовано тенденцію до поступового зниження фіскального значення першої групи податків та відповідного зростання фіскального значення податків на споживання, про що свідчать усереднені дані в обраних періодах 2001-2005, 2006-2010, 2011-2016 років.

Порівнюючи значення приведених показників для періодів 2001-2005 та 2011-2016 років слід зазначити наступне: зниження питомої ваги податків на доходи і прибуток у доходах бюджету становило 5,1 відсоткових пункти, по відношенню до валового внутрішнього продукту ваговий показник знизився на 0,8 відсоткових пункти. При чому в розрізі даної групи видатків, частка податку на доходи фізичних осіб у доходах бюджету зросла на 0,2 відсоткових пункти, по відношенню до ВВП на 0,4 відсоткових пункти. Водночас, значення питомої ваги податку на прибуток у доходній частині зведеного бюджету знизилось на 5,2 відсоткових пункти, у валовому внутрішньому продукті на 1,2 відсоткових пункти.

Відповідно, частка податків на споживання у доходній частині зведеного бюджету зросла на 11,8 відсоткових пункти, у валовому внутрішньому продукті – на 4,4 відсоткових пункти. Збільшення значень приведенного показника відбулось насамперед за рахунок зростання фіскальної ролі податку на додану вартість.

Так, середнє значення показника питомої ваги ПДВ у доходах зведеного бюджету в періоді 2011-2016 років зросло на 10,6 відсоткових пункти у порівнянні з періодом 2001-2005 років, у валовому внутрішньому продукті – на 3,6 відсоткових пункти. Крім того, відбулось збільшення надходжень до бюджету від акцизного податку, про що свідчить зростання значень показника частки податку в доходах бюджету на 2,0 відсоткових пункти та у валовому внутрішньому продукті на 0,9 відсоткових пункти. Водночас, за даний період часу відбулось зменшення значень приведених вагових показників для ввізного та вивізного мита: частка у доходах бюджету скоротилась на 0,8 відсоткових пункти, у валовому внутрішньому продукті більш як на 0,1 відсоткових пункти.

Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних податків, який функціонує у більшості країн з розвинутою та трансформаційною економікою і разом з соціальними відрахуваннями входить до складу «labour tax». Необхідно зазначити, що від ефективності механізму адміністрування

даного податку, в значній мірі, залежить рівень тінізації фонду оплати праці, який займає достатньо високу частку в обсягах тіньової економіки, яка в державі за 2016 рік сягнула рівня 40,0 відсотків. Загалом, виходячи із аналізу зарубіжного досвіду, співвідношення обсягів надходжень даного податку до валового внутрішнього продукту в країнах з розвинутою економікою складає близько десяти відсотків, при чому у країнах, де функціонує прогресивна шкала оподаткування, частка податку на доходи фізичних осіб у ВВП є вищою аніж у країнах, де функціонує пропорційна шкала оподаткування.

Податок на прибуток підприємств є одним із видів прямого оподаткування – прибуткового, і оподатковує прибутки юридичних осіб. Податок на прибуток підприємств в Україні у 1992-2013 роках мав суттєве фіскальне значення, даний факт відрізняється від аналогічних податків в економічно розвинутих країнах. Зазначене було обумовлено історичними пропорціями перерозподілу валового внутрішнього продукту: в централізовано-плановій економіці основну масу доходів бюджету становили надходження від державних підприємств і досить незначну – податки з населення, оскільки стримувався фонд споживання і збільшувався фонд нагромадження. Згодом, із трансформацією економічних зв'язків, поступово вирівнювались співвідношення між фондом споживання і нагромадження, наслідком чого є поступове зменшення частки податку на прибуток у доходах бюджету та відповідно зростання аналогічного показника щодо податку на доходи фізичних осіб. Крім того, з метою зниження податкового навантаження та стимулювання ділової активності відповідно до положень Податкового кодексу з 1 квітня 2011 року було знижено ставку податку з 25 до 23 відсотків, з 1 січня 2012 року до 21 відсотка, з 1 січня 2013 року до 19 відсотків, у 2014-2015 роках – 18 відсотків.

Необхідно зауважити, що ПДВ є податком, який незважаючи на своє фіскальне значення має широке поле для фіктивного регулювання податкового кредиту та обсягів бюджетного відшкодування. Тому найбільш

часті зміни податкового законодавства стосуються саме положень щодо адміністрування даного податку. Для значної кількості підприємств виникає ситуація з приводу невчасного відшкодування податку на додану вартість, що певним чином позначається на зниженні рівня конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, стримує темпи інвестиційної діяльності підприємств, погіршує стан ділової активності суб'єктів господарювання. Разом з тим, позитивні зрушення щодо адміністрування даного податку зафіксовано в період 2005-2007 років коли було зменшено кількість податкових пільг та преференцій, підвищено ефективність державного фінансового контролю. Реалізація зазначеного, дозволила підвищити фіскальну ефективність ПДВ з вироблених в Україні товарів з 1,4 відсотка у 2004 році до 2,4 відсотка вже у 2005 році та до 2,9 у 2006 році.

На сучасному етапі, одним із пріоритетних напрямів податкової та бюджетної політики країни є проведення реформи місцевого самоврядування, децентралізації управління бюджетними коштами та підвищення рівня самостійності органів місцевого самоврядування. З огляду на зазначене, необхідним є забезпечення змін механізму розподілу фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, посилення податкового потенціалу територій та удосконалення механізму адміністрування податків та зборів.

Встановлено, що в 2015 році частка доходної частини місцевих бюджетів як по відношенню до ВВП країни так і у структурі доходної частини зведеного бюджету зросла внаслідок удосконалення системи міжбюджетних трансфертів. Крім того, було проведено ряд змін податкової політики в частині віднесення до доходів бюджету акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів, впровадження податку на майно, 10 відсотків надходжень податку на прибуток.

Разом з тим, було зменшено ваговий показник перерозподілу даного податку до місцевих бюджетів з 75 до 60 відсотків, окрім м. Києва, де даний

Разом з тим, використовуючи механізм міжбюджетного регулювання держава знижує рівень диспропорцій між місцевими бюджетами у формуванні доходної бази для здійснення фінансування бюджетних видатків у необхідних обсягах, що обумовлено особливостями та відмінностями соціально-економічного розвитку країни в розрізі її окремих регіонів та адміністративно-територіальних одиниць. Аналіз валового регіонального продукту як вагомого показника соціально-економічного розвитку територій у розрахунку на одну особу в регіональному розрізі свідчить про і значну диференціацію його значень – станом на 2015 рік співвідношення максимального значення показника в м. Києві та мінімального значення даного показника, який зафіксовано у Чернівецькій області становить 7,2 рази. Без врахування значення валового регіонального продукту в м. Києві, яке перевищує середнє значення цього по Україні в 3 рази, співвідношення максимального у Дніпропетровській області та мінімального значення, в Чернівецькій області валового регіонального продукту по областях складає 3,1 рази. Вищенаведене свідчить про суттєві відмінності податкового потенціалу в розрізі регіонів та відповідно можливостей у формуванні стабільної та достатньої доходної бази місцевих бюджетів. Зазначене обумовлює доцільність та необхідність здійснення міжбюджетного регулювання з метою вирівнювання фінансових можливостей органів місцевого самоврядування для виконання власних та делегованих видаткових повноважень.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетні напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму соціально-економічного розвитку

В умовах трансформації вітчизняної економіки важливим завданням є визначення пріоритетів розвитку фінансової політики для подальшого підвищення ефективності її функціонування шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання комплексу її складових та координації діяльності органів державної влади, що здійснюють фінансову політику.

Реалізація фінансової політики передбачає запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом і державним боргом, визначення стратегічних цілей розвитку держави з урахуванням можливостей бюджету у середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості та послідовності бюджетної політики [26].

Аналіз пріоритетів бюджетної політики в Україні за роки незалежності демонструє, що більшість галузей економіки у різні періоди були пріоритетними з позиції державної підтримки. Стосовно доцільності вибору та ефективності впливу на соціально-економічні процеси ці пріоритети були економічно необґрунтованими, іноді взаємовиключними, спрямованими на досягнення поточних завдань без урахування довгострокових цілей розвитку суспільства, на реалізацію вузьковідомчих інтересів.

У бюджетній політиці існувала велика кількість пріоритетів незбалансованих між окремими її складовими, зокрема податковою політикою та політикою у сфері державних видатків. За такого підходу сама ідея пріоритетності не могла сприяти ефективній реалізації бюджетної політики в частині досягнення нею стратегічних цілей, адже вибір певного механізму або галузі підтримки стосувався значної кількості об'єктів, тому сприяв розпорошуванню обмежених фінансових ресурсів державного бюджету.

Обмеженість бюджетних коштів визначає умови ретельного вибору напрямів бюджетного інвестування та звуження їх кількості, зосередження уваги на об'єктах, які мають вагоме суспільне значення та не є привабливими з позиції приватного капіталу. Посилення кризових явищ в економіці та фінансовій сфері ще більше загострює проблему пріоритетів бюджетної політики. Велика кількість «вузьких місць» в українському суспільстві та традиційне намагання вирішення більшості їх за рахунок коштів бюджету призводить до розпорошування бюджетних коштів за різними напрямками, не створює стимулюючого ефекту, породжує пасивну споживчу поведінку.

Отже, на сьогодні актуальним є впровадження системи моніторингу існуючих в Україні пріоритетів з метою їх коригування та упорядкування. Результати моніторингу мають використовуватися для вибору необхідних механізмів, інструментів та важелів, які сприятимуть максимально ефективному спрямуванню бюджетних коштів як у короткостроковій, так у довгостроковій перспективі, з огляду на необхідність забезпечення поступального розвитку суспільства.

Одним із найважливіших завдань держави є забезпечення наукової обґрунтованості та реальності пріоритетів, що можливо за умови врахування в практичній діяльності особливостей кожного етапу розвитку країни та дотримання наступності й послідовності у розв'язанні соціально-економічних завдань. Бюджетна політика підтримки пріоритетних галузей економіки може розглядатися у двох аспектах: створення імпульсу зростання сукупного попиту та ділової активності у широкому комплексі галузей, пов'язаних з пріоритетними виробництвами; стимулювання концентрації фінансових ресурсів суспільства в окремих перспективних галузях економіки, з метою запуску механізмів наступної диверсифікації економіки, здійснення цілеспрямованих структурних зрушень для покращання відтворювальної структури економіки. Реалізація другого аспекту на сучасному етапі є найбільш важливою та потребує активізації інвестиційного

потенціалу фінансових ресурсів України, який створюється у сфері матеріального виробництва.

Реалізація цілей і завдань бюджетної політики можлива за умови складання та виконання органами влади багаторічних фінансових планів і багаторічних бюджетів. Важливість багаторічного бюджетного планування полягає в тому, що він є не лише інструментом фінансової та економічної стабільності, але й дозволяє вирішувати інші важливі завдання: здійснити оцінку відповідності законодавчих рішень середньостроковій і довгостроковій фінансовій стратегії розвитку держави; забезпечення спадкоємності та наступності бюджетного процесу і підвищення фіскальної дисципліни; підвищення ефективності й прозорості бюджетного процесу; економію часу та інших ресурсів, які використовуються для складання проектів бюджетів.

Тісний зв'язок бюджетної політики з грошово-кредитною, ціновою, інвестиційною, промисловою, аграрною та іншими видами політик потребує створення механізму координації з ними. Макроекономічна політика повинна бути підпорядкованою економічній політиці уряду, підлеглою частиною комплексної стратегії держави, націленої на модернізацію економіки як на єдине суспільне завдання. Система координації бюджетної політики з іншими видами політики ґрунтується на сукупності певних правил. Отже, ефективність координації політик та ефективність кожної із них визначається ефективністю правил. У відповідності з існуючою у суспільстві системою правил створюється певний режим координації, який формує очікування економічних агентів. Тому, можна припустити, що для характеристики процесу координації бюджетної політики з іншими напрямками економічної політики та ефективності координації необхідно оцінити ефективність інституційної системи суспільства.

На даний час до пріоритетних завдань бюджетної політики належать: подальша стабілізація державних фінансів шляхом утримання граничних розмірів дефіциту державного бюджету та державного боргу в рамках

науково-обґрунтованого рівня; фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету переважно шляхом здійснення внутрішніх запозичень за рахунок кредитів, що залучаються від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм; подальше удосконалення оцінки ефективності бюджетних програм та обліку їх результативності у бюджетному процесі, у першу чергу для підвищення якості бюджетного планування; проведення активних операцій, пов'язаних з управлінням державним боргом та ліквідністю єдиного казначейського рахунка у межах граничного розміру державного боргу на кінець бюджетного періоду; управління ризиками, пов'язаними з державним боргом та наданням державних гарантій; продаж за сприятливих умов на фінансових ринках пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких брала участь держава, із зарахуванням таких коштів до державного бюджету та їх використанням переважно для дострокового погашення державного боргу; підвищення якості та ефективності використання ресурсів бюджету розвитку шляхом їх спрямування на реалізацію пріоритетних інвестиційних проектів з урахуванням результатів їх економічної ефективності; встановлення розміру прожиткового мінімуму та соціальних гарантій на основі і з урахуванням зростання показників реального сектору економіки, індексу споживчих цін; підвищення рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення, забезпечення прямого зв'язку між соціальними пільгами та їх джерелами; недопущення виникнення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери; удосконалення порядку призначення, перерахунку та індексації пенсії, створення рівних умов індексації пенсії незалежно від підстав її призначення; удосконалення бюджетного законодавства в частині встановлення відносної величини граничних розмірів надання кредитів під державні гарантії та ускладнення умов їх надання, а також оновлення переліку головних розпорядників бюджетних коштів за підсумками проведення адміністративної реформи.

Нижче наведено середньостроковий прогноз доходів зведеного бюджету в розрізі податкових надходжень, який ґрунтується на взаємозалежностях бюджетних показників з основними макроекономічними показниками, індексі податкоспроможності територій, що сприятиме посиленню взаємозв'язку фінансово-бюджетного регулювання з пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Середньостроковий прогноз доходів зведеного бюджету України
в розрізі основних податкових надходжень на 2019–2023 роки, %

Рік	Питома вага доходів зведеного бюджету у ВВП	Питома вага податку на додану вартість у ВВП	Питома вага податку на доходи фізичних осіб у ВВП	Питома вага податку на прибуток підприємств у ВВП
2019	30,51	8,91	5,20	2,53
2020	30,85	8,94	5,25	2,67
2021	31,63	8,99	5,33	2,71
2022	31,78	9,05	5,41	2,74
2023	31,91	9,12	5,70	2,85

У ситуації, що склалася у вітчизняній економіці, пріоритетними мають стати заходи, спрямовані на удосконалення нормативно-правової бази та механізму управління державним боргом, у тому числі з метою зменшення ризиків і забезпечення мінімізації бюджетних витрат при проведенні операцій з управління державними зобов'язаннями. Це передбачає вирішення таких завдань: проведення адекватної політики управління державним боргом з метою утримання розміру державного боргу відносно валового внутрішнього продукту на рівні не більше 25 відсотків; своєчасне і в повному обсязі виконання зобов'язань за державним боргом, здійснення державних запозичень з термінами погашення, які дозволяють уникнути пікових навантажень платежів за державним боргом і зменшити ризик рефінансування; оптимізація валютної структури державного боргу з метою

зменшення валютних ризиків; забезпечення ефективної співпраці з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо питань присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу і рейтингів боргових зобов'язань; підвищення ефективності та результативності співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями і фінансово-кредитними установами, пов'язаного із залученням та використанням їх фінансових ресурсів; встановлення граничного рівня державних гарантій, наданих як забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, залученими для реалізації інвестиційних проектів, на рівні, що не перевищує одного відсотка валового внутрішнього продукту; узгодження політики управління державним боргом з бюджетно-податковою та грошово-кредитною політикою, вдосконалення управління ризиками, пов'язаними з державним боргом; створення умов для ефективного функціонування ринку державних боргових паперів, розширення інструментарію державних боргових паперів, у тому числі з плаваючою процентною ставкою, індексованих на рівень інфляції, державних боргових паперів населення; розвиток інформаційно-аналітичної системи управління державним боргом.

Важливо відзначити, що основним чинником посилення боргового навантаження на державний бюджет в середньостроковій перспективі є необхідність погашення боргів, сформованих за останні чотири роки. Середньострокова перспектива в борговій сфері характеризується високим ризиком запозичення і помірним процентним ризиком. Крім того, потенційними факторами, які можуть збільшити ризики, є: зменшення попиту на вітчизняні товари та послуги на зовнішньому ринку, погіршення показників платіжного балансу, нестабільність національної валюти, погіршення ситуації на світовому фінансовому ринку, недостатнє відновлення функціонування банківського сектору та його залежність від зовнішніх кредитних ресурсів [26].

Таким чином, здійснення дієвої фінансової політики передбачає вдосконалення механізму управління державними фінансами, у тому числі

бюджетним процесом, забезпечення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку держави та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі, прозорості та послідовності бюджетної політики.

Реалізація бюджетної політики на даний час спрямована на підтримку основних секторів економіки, активізацію процесів модернізації національного виробництва, продовження здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в Україні, стимулювання експорту та підвищення рівня добробуту громадян.

Таким чином, пріоритети фінансової політики мають формуватися на засадах комплексного підходу. По-перше, у контексті формування концепції фінансової політики держави та регіонів з урахуванням результатів аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають процеси розвитку суспільства. По-друге, у процесі врахування ієрархічних складових державної системи пріоритетів: стратегічні пріоритети держави та середньострокові пріоритети регіонів. Виконання вимоги комплексного підходу до формування і реалізації пріоритетів фінансової політики можливе шляхом орієнтації на виконання ключових завдань певного етапу розвитку суспільства і забезпечення тісного взаємозв'язку між основними елементами фінансової політики.

Отже, фінансова політика, здійснюючи ефективний перерозподіл валового внутрішнього продукту, тим самим спроможна створювати стимули і умови для макроекономічної стабілізації та подальшого сталого розвитку суспільства. Сучасна держава може дати свого роду «імпульс», «поштовх» для росту економіки, за рахунок проведення виваженої фінансової політики.

3.2. Формування фінансової політики в умовах трансформації економіки

Фінансова політика є дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів суспільства, тому виступає основним важелем впливу на реалізацію сучасних системних економічних реформ в Україні. Важливими завданнями у ході розроблення та реалізації фінансової політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства є створення дієвого механізму функціонування бюджетної системи України, управління державним сектором економіки, активізація процесів модернізації вітчизняного виробництва, здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату та підвищення рівня добробуту громадян. Процеси глобалізації, що розвиваються у світовій економіці і проявляються у фінансовій сфері, мають значний вплив на формування та реалізацію фінансової політики, що активізує необхідність її удосконалення й адаптації до світогосподарських інтеграційно-глобалізаційних процесів.

У науковій літературі проблемні питання формування і здійснення в Україні державної фінансової політики зосереджувались переважно на вирішенні найбільш актуальних завдань, зокрема фінансової стабілізації (1996–2000 рр.), стримування інфляції (2005–2007 рр.), антикризових заходів та збалансування бюджету (з 2009 року). Проте основною метою державної фінансової політики є забезпечення сталого поступального економічного розвитку як процесу переходу від нижчих до вищих кількісно-якісних стадій суспільства, піднесення життєвого рівня та добробуту громадян. Саме ці аспекти є найбільш актуальними на поточному етапі.

Економічне зростання є показником збільшення реального випуску товарів і послуг, агрегованим кількісним показником якого виступає обсяг внутрішнього валового продукту, а економічний розвиток – кількісно-якісними показниками, що відображають рівень економічного розвитку як динамічний процес підвищення життєвого рівня громадян.

Сьогодні досягнутий рівень економічного зростання і розвитку в Україні є одним із найнижчих у Європі. Це спричинено низьким темпом економічного зростання порівняно з іншими країнами: Україна єдина серед усіх пострадянських республік та країн колишнього соціалістичного табору ще не вийшла за обсягом валового внутрішнього продукту на рівень 1990 р., який нині становить лише 69,3% його колишньої величини.

Світовий досвід засвідчує, що для вирішення завдань фінансової політики забезпечення економічного розвитку найефективнішим є поєднання економічних факторів капіталу, природних ресурсів, робочої сили, технологій з метою зростання доходів країни та її громадян у довгостроковому періоді. Тобто фінансова політика України у поточному періоді має бути багатоаспектною, – системною.

Державна фінансова політика передбачає використання як прямих, так і непрямих інструментів впливу на суспільні процеси. Прямі інструменти, як правило, використовують у межах системи державних фінансів. Зокрема, інструменти прямої дії використовуються при формуванні та використанні коштів державного й місцевих бюджетів, пенсійного фонду, державних цільових фондів. Непрямі інструменти передбачають використання важелів законодавчо-правового фінансового регулювання процесів розвитку не тільки державних фінансів, але й інших елементів фінансової системи країни, що здійснюється у різних формах. До найважливіших з них належать прийняття обмежень і стимулів розвитку певних сфер, надання державних гарантій, регламентування правил і вимог до проведення фінансових операцій в країні, визначення нормативів та ставок, які використовуються в ході проведення фінансових операцій тощо.

В умовах трансформації економіки важливим завданням є визначення напрямів розвитку фінансової політики для подальшого підвищення ефективності її функціонування через удосконалення нормативно-правового регулювання комплексу складових та поглиблення координації діяльності органів державної влади, що здійснюють фінансову політику, насамперед

через суттєве вдосконалення бюджетних важелів впливу та посилення результативності бюджетної політики.

Відповідно до Концепції розвитку системи управління державними фінансами, передбачається: запровадження дієвого механізму управління бюджетним процесом, державним боргом, визначення стратегічних цілей розвитку держави з урахуванням можливостей бюджету в середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики шляхом: подальшого розвитку програмно-цільового методу; удосконалення системи стратегічного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів; створення системи контролю та моніторингу за наданням державної допомоги суб'єктам господарювання; реформування сфери державних закупівель та її подальше удосконалення, насамперед у напрямі підвищення дієвості механізму закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти; посилення контролю за квазіфіскальними операціями, що дасть змогу мінімізувати ризики у частині розрахунку доходів державного бюджету під час розроблення проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік; спрощення доступу громадськості до інформації з питань бюджету шляхом підвищення інституціональної спроможності державних органів.

Реалізація бюджетної політики спрямована на підтримку основних секторів економіки, активізацію процесів модернізації національного виробництва, продовження здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату в Україні, стимулювання експорту, зменшення рівня безробіття та підвищення рівня добробуту громадян.

У сфері бюджетної політики визнано необхідним забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності її реалізації за такими напрямками:

- стабілізації державних фінансів. Основною метою є подолання хронічної дефіцитності бюджету шляхом утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету та державного боргу в межах науково-

обґрунтованого рівня. Для цього фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету має відбуватись переважно шляхом використання внутрішніх запозичень, а ось зовнішні кредити, тобто кошти, отримані за рахунок кредитів (позик) вітчизняних суб'єктів господарювання під державні гарантії від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів), використовувати для фінансування дефіциту спеціального фонду державного бюджету розвитку. Для цього передбачено паралельне проведення активних операцій, пов'язаних з управлінням державним боргом та ліквідністю єдиного казначейського рахунка, у межах граничного обсягу державного боргу на кінець бюджетного періоду; управління ризиками, пов'язаними з державним боргом та наданням державних гарантій; продаж за сприятливих умов на фінансових ринках пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких взяла участь держава, із зарахуванням таких коштів до державного бюджету та їх спрямуванням переважно на дострокове погашення державного боргу.

- удосконалення бюджетного процесу. У цій сфері передбачено: підвищення якості та ефективності здійснення витрат розвитку бюджету шляхом спрямування таких коштів на реалізацію пріоритетних інвестиційних проектів з урахуванням результатів оцінки їх економічної ефективності; подальше впровадження оцінки ефективності бюджетних програм та врахування її результатів у бюджетному процесі насамперед для підвищення якості бюджетного планування; удосконалення бюджетного законодавства в частині встановлення відносної величини граничних обсягів надання кредитів під державні гарантії та більш жорстких умов їх надання, а також упорядкування переліку головних розпорядників бюджетних коштів відповідно до підсумків проведення адміністративної реформи.

Важливо відмітити, що розвиток програмно-цільового методу в бюджетному процесі передбачає забезпечення подальшої оптимізації кількості бюджетних програм, перегляд її результативних показників з метою підвищення

їхньої якості та адаптації до нових пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства й бюджетної політики; удосконалення нормативно-правових засад запровадження середньострокового бюджетного планування.

- удосконалення податкової політики. Актуальним завданням у цій сфері є мінімізація ризиків ухилення від сплати податків та максимальне сприяння розвитку внутрішнього виробництва шляхом зниження податкового навантаження на фактори виробництва й спрощення адміністрування податків.

Реалізація зазначених завдань передбачає: зниження рівня податкового навантаження на бізнес та скорочення витрат часу платників на нарахування і сплату податків шляхом зниження ставок податку на прибуток підприємств й податку на додану вартість, а також удосконалення системи адміністрування податків; удосконалення системи податкового контролю для концентрації уваги контролюючих органів на суб'єктах, які ухиляються від сплати податків, а також мінімізацію втручання контролюючих органів у діяльність сумлінних платників податків; своєчасне бюджетне відшкодування податку на додану вартість, у тому числі автоматичне бюджетне відшкодування згідно з вимогами Податкового кодексу України, а також недопущення виникнення заборгованості бюджету з відшкодування податку; легалізацію тіньового сектору економіки, насамперед легалізацію виплати заробітної плати та неформальної зайнятості; розвиток функції державної податкової служби щодо завчасної оцінки ризику різних груп платників податків; легалізацію оборотів товарів через кордони; підвищення рівня інформаційного забезпечення і впровадження автоматизації в органах державної податкової служби з метою зниження витрат на адміністрування податків.

- забезпечення стійкого економічного розвитку регіонів. Передбачає збільшення частки фінансових ресурсів у розпорядженні місцевих бюджетів у складі зведеного бюджету України з урахуванням: розмежування на законодавчому рівні доходів між державним та місцевими бюджетами; надання соціальних гарантій та виконання соціальних ініціатив органів

державної влади; зростання мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму громадян; внесення змін до актів податкового законодавства в частині їх впливу на доходи місцевих бюджетів; проведення адміністративної та адміністративно-територіальної реформи; підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів; удосконалення формульного підходу до розрахунку доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів; підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів шляхом запровадження програмно-цільового методу складення й виконання місцевих бюджетів; підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування на місцевому рівні шляхом встановлення взаємозв'язку бюджетних показників зі стратегічними цілями соціально-економічного розвитку територій та запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; збалансування загальнодержавних і регіональних інтересів за пріоритетними напрямками розвитку регіонів.

- стабілізація соціальних гарантій. Основною метою в цій сфері є: встановлення достатнього прожиткового мінімуму та соціальних гарантій, які визначаються на його основі, з урахуванням зростання показників реального сектору економіки й індексу споживчих цін; забезпечення економічно обґрунтованого підвищення мінімальної заробітної плати та посадового окладу; підвищення рівня соціального захисту малозабезпечених верств населення; забезпечення прямого зв'язку між соціальними пільгами та джерелами і механізмом відшкодування їхньої вартості надавачам, посилення адресності надання всіх видів пільгових послуг на підставі їхнього обліку й упорядкування переліку утримувачів, а також встановлення економічно та соціально обґрунтованих нормативів споживання відповідних послуг, визначення методики розрахунку обсягу компенсаційних виплат за пільговий проїзд окремих категорій громадян; недопущення виникнення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери.

- удосконалення пенсійної системи. Основною складовою частиною системи соціального захисту населення є пенсійне забезпечення. Проведення пенсійної реформи в Україні дозволило здійснити ряд важливих для подальшого розвитку пенсійної системи заходів, зокрема у солідарній системі: забезпечено призначення пенсій на підставі даних системи персоніфікованого обліку; запроваджено розмежування джерел фінансування пенсійних виплат за різними пенсійними програмами між бюджетом Пенсійного фонду України та державним бюджетом; зменшено обсяг пільг із сплати страхових внесків; законодавчо розмежовано системи сплати податків та страхових внесків; встановлено мінімальну пенсійну виплату на рівні не нижчому, ніж прожитковий мінімум.

Необхідним є проведення заходів, спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази та механізмів управління державним боргом, у тому числі з метою зменшення ризиків у сфері управління державним боргом та забезпечення мінімізації втрат бюджетних коштів під час управління державними зобов'язаннями.

Важливо відмітити, що основним фактором посилення боргового навантаження на державний бюджет у середньостроковій перспективі є необхідність погашення боргів, здійснених за останні чотири роки. Середньострокова перспектива у борговій сфері характеризується високим ризиком запозичення та помірним відсотковим ризиком. Крім того, потенційними факторами, що можуть збільшити ризики для України, є: зменшення попиту на вітчизняні товари та послуги на зовнішньому ринку; погіршення показників платіжного балансу; девальвація або ревальвація національної валюти; погіршення ситуації на світовому фінансовому ринку; недостатнє відновлення функціонування банківського сектору та його залежність від зовнішніх кредитних ресурсів.

Таким чином, на сучасному етапі важливим є задоволення потреб держави у позикових ресурсах шляхом фінансування державного бюджету за мінімально можливої вартості обслуговування державного боргу з

урахуванням ризиків; утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні; забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу; реформування у сфері міжнародної інтеграції та співпраці, спрямоване на вироблення цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки. Активізація роботи з державними цінними паперами надасть змогу істотно підвищити привабливість національного фондового ринку для інвесторів та проводити більш гнучку політику у сфері управління державним боргом.

З метою забезпечення ефективної реалізації фінансової політики необхідно взаємоузгодити елементи системи соціально-економічних пріоритетів, а саме: досягнення соціальної стабільності в суспільстві; оздоровлення державних фінансів; удосконалення банківської сфери; вдосконалення механізмів державної підтримки суб'єктів малого підприємництва; розвиток інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу; збалансованість бюджетної системи.

Стратегічним напрямом фінансової політики в умовах трансформаційних перетворень є вдосконалення інституційного середовища системи фінансового регулювання, підвищення дієвості системи державного планування й прогнозування, механізмів бюджетного, податкового, грошового-кредитного регулювання та посилення їхнього взаємозв'язку із циклічністю економічного розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань формування та реалізації фінансової політики в сучасних соціально-економічних умовах зроблені наступні висновки:

Запропонована структурно-функціональна модель системи фінансового регулювання ґрунтується на інтеграції системи регулювання доходів бюджету, рівня податкового навантаження, видатків бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу, державних цільових фондів, грошово-кредитної політики з урахуванням макроекономічних тенденцій, впливу зовнішньоекономічного середовища, що дозволить підвищити рівень стійкості та збалансованості фінансово-бюджетної системи та соціально-економічного розвитку країни.

Фінансова політика розглядається в контексті її складових: бюджетної, податкової, бюджетно-податкової, грошово-кредитної, валютної, страхової, інвестиційної, інноваційної, амортизаційної.

Важливою особливістю функціонування фінансової системи ЄС є наявність самостійного бюджету, який об'єднує переважну частину спільних фінансових фондів. Вагоме значення також мають гармонізація та уніфікація національних бюджетів та бюджетної політики; синхронізація податкових систем і гармонізація податкової політики країн – учасниць з урахуванням національних інтересів кожної країни; вироблення механізму реалізації спільної валютної політики і запровадження єдиної валюти – євро, яка покликана стати потужним фактором поглиблення фінансової інтеграції шляхом створення єдиного економічного простору. В ЄС триває активний процес уніфікації діяльності банківської сфери, формування єдиного ринку банківських послуг; здійснюються заходи для полегшення організації операцій з мобілізації капіталів на фондових біржах і ринках капіталу, набули чинності єдині правила, які регулюють питання емісії та обігу цінних паперів, у тому числі боргових.

Еволюція ЄС відображає закономірну тенденцію переростання цим інтеграційним об'єднанням меж державного суверенітету, прямим наслідком якого є передача більшої кількості повноважень і прав наднаціональним органам і поглиблення інтеграції у сфері інституційної надбудови. Фінанси ЄС є розгалуженою структурою, характер і тенденції функціонування якої великою мірою визначаються, з одного боку, особливостями організації національних фінансових систем окремих держав-членів, а з іншого – якісно іншим рівнем організації, який відповідає фінансовій системі багатонаціонального інтеграційного об'єднання.

Інституційний підхід щодо формування фінансової політики передбачає її розгляд як динамічного процесу, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку суспільства. Впровадження інституційного підходу до дослідження фінансової політики є важливим та включає визначення ознак інституту державного фінансового регулювання, інституційного середовища, яке забезпечує його функціонування. Однією з основних передумов досягнення якісного рівня формування та реалізації фінансової політики є виваженість підходів щодо державного фінансового регулювання економічних процесів з урахуванням циклічності розвитку суспільних відносин.

Завданням податкової політики є забезпечення формування доходів бюджету з урахуванням цілей та завдань економічної моделі держави, зовнішнього та внутрішнього економічного середовища та інтересів суспільства. Податкова політика має адаптивно реагувати на зростання видаткової частини бюджету при необхідності утримання індикативних значень дефіциту бюджету, при чому збільшення податкових надходжень має відбуватись з мінімізацією деструктивного впливу на ділову активність економічних агентів. В період 2005-2016 років, середнє значення частки податкових надходжень у доходній частині зведеного бюджету складає 75,2 відсотка, в валовому внутрішньому продукті – 22,3 відсотка та має тенденцію до зростання. В структурі даних податкових надходжень до бюджету

переважають надходження від податків на споживання, їх частка становить 49,4 відсотка, відповідно частка податків на доходи і прибуток складає 39,0 відсотка.

До пріоритетних напрямів фінансової політики належать удосконалення інституційного середовища функціонування системи державних фінансів; налагодження координації фіскальної і монетарної політики; модернізація процесів адміністрування податків та зборів; формування оптимальної структури видаткової частини бюджету; підвищення прозорості в управлінні державними фінансами та ефективності їх розподілу і використання, дієвості державного фінансового контролю.

Підвищення ефективності фінансової політики має забезпечуватися завдяки досягненню відповідної інституційної рівноваги її складових, що сприятиме збалансуванню бюджету і створить основу для реалізації бюджетно-податкових перетворень. Основою для стійкого економічного зростання мають стати відповідні заходи державного фінансового регулювання, які будуть реалізовуватись шляхом застосування економічних та інституційних важелів. Виваженість у проведенні фінансової політики дозволить досягти подальшої стабілізації системи державних фінансів, що створить умови для забезпечення дієвого розвитку суспільства, підвищення якості життя населення.

Інституційне середовище значною мірою створює умови, за яких визначається рівень впливу фінансової системи на економічне зростання. Фінансовому регулюванню в залежності від зміни рівня впливу екзогенних та ендегенних факторів на розвиток економічних відносин, притаманні адаптаційні механізми, що впливають на забезпечення результативності економічних перетворень. Визначення основних завдань фінансової політики та шляхів їх реалізації з урахуванням макроекономічної динаміки сприятиме підвищенню ступеня соціально-економічного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І. П. Фінансова політика в системі соціально-економічного розвитку суспільства. Бізнес Інформ. 2016. № 3. С. 188–192.
2. Адаменко І.П. Напрями підвищення дієвості системи фінансово-бюджетного регулювання. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 18. С. 27–32.
3. Аспекты реализации финансово-кредитной политики на современном этапе: монография / [С. М. Бреславцев и др.]; под. ред. Г. А. Бурякова. – Ш. : ЮРГУЭС, 2010. – 190 с.
4. Афанасьев М. Модернизация государственных финансов / М. Афанасьев, И. Кривоногов. – 2-е изд. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2007. – 439 с.
5. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт; пер. з нім. С. І. Терещенко, О. О. Терещенка; передм. та наук. ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. – 654 с.
6. Боголиб Т. М. Финансовая политика как составная институционального развития экономики / Т. М. Боголиб // Научные труды ДонНТУ. – Серия экономическая. – 2014. – №3. – С. 23–32.
7. Боголиб Т. М. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми: монографія / О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін. ; за заг. ред. В. І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с. Розділ 1.2.1. Гармонізація бюджетної й податкової політики в умовах ринкових трансформацій. – С. 40–59.
8. Бондаренко О. С., Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Особливості формування архітектури фінансової системи. Бізнес Інформ. 2017. №10. С. 301–305.
9. Бондаренко О.С., Адаменко І.П. Перспективи розвитку фінансових інститутів в економіці України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. С. 8–11.
10. Бюджетна система / В. М. Федосов, С. І. Юрій. – К. : Центр учбов. літератури; Тернопіль : Економ. думка. – 2012. – 871 с.

11. Бюджетна система України та Євросоюзу: монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2010. – 409 с.
12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Василик О. Д. Бюджетна система України / О. Д. Василик. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 542 с.
14. Гриценко А. А. Грошово-кредитна політика в умовах зростання інфляційних очікувань / А. А. Гриценко // Стратегія розвитку України. – 2008. – № 1/2. – С. 139–172.
15. Гриценко А. А. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований: монография / А. А. Гриценко. – К. : Форт, 2008. – 928 с.
16. Гуменюк В., Зарембо К., Білоус А. Фінансова перспектива ЄС на 2014–2018 роки: способи впливу (звіт). – 2010. – лютий. – 29 с.
17. Гусейнова А. А. Эволюция теоретических взглядов на финансовую политику / А. А. Гусейнова // Наука и бизнес: пути развития. – 2012. – № 5 (11). – С. 81–84.
18. Демиденко Л. М. Фінансова політика держави в галузі освіти та науки в Україні / Л. М. Демиденко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія. Економіка. – 2007. – № 92. – С. 4–6.
19. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко, Т. В. Канєва та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. – 376 с.
20. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І. Я. Чугунова. – К. : Акад. фін. упр., 2009. – 471 с.
21. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В. В. Зайчикова. – К. : НДФІ, 2007. – 299 с.

22. Зайчикова В.В. Пріоритети фінансової політики регіонального розвитку / В. В. Зайчикова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія. Економіка. – 2012. – Вип. 138. – С. 30–34.
23. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.
24. Запатріна І. В. Фінансова політика та її вплив на економічне зростання / І. В. Запатріна // Економіст. – 2006. – № 3. – С. 27–31.
25. Запатріна І. В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір / І. В. Запатріна // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 2. – С. 59–73.
26. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія / О. В. Зварич. – К. : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2013. – 414 с.
27. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець : [монографія]. – К.: ін-т екон. та прогноз. НАНУ, 2010. – 356 с.
28. Зоріна О. Фінансова система Європейського Союзу: історико-правові аспекти становлення і розвитку / О. Зоріна // Юридичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 48–52.
29. Ільєнко Р. В. Податкова політика держави: виклики, завдання, перспективи / Р. В. Ільєнко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 211–216.
30. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. – 648 с.
31. Інформаційно-аналітичне супроводження бюджетного процесу: монографія / С. О. Довгий, І. В. Сергієнко, М. Ю. Авксентьев. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2013. – 420 с.
32. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн / М. І. Карлін. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.

33. Карлін М. І. Фінансові системи країн Західної Європи / М. І. Карлін. – К. : Академія, 2009. – 376 с.
34. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: избранное / Дж. М. Кейнс. – М. : Эксмо, 2009. – 958 с.
35. Колодизев О. М. Гроші і кредит / О. М. Колодизев, В. Ф. Колесніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с.
36. Костіна Т. В. Фінансові системи провідних країн / Т. В. Костіна. – Д. : ДонНУЕТ, 2008. – 232 с.
37. Кравченко В. І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989–2001). – К. : Видавничий дім «KM Academia», 2001. – 460 с.
38. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія / Н. М. Крючкова. – О. : Астропринт, 2011. – 174 с.
39. Кушинова Н. Г. Основні теоретичні підходи до визначення поняття фінансової політики / Н. Г. Кушинова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2(6). – С. 216–223.
40. Лагутін В. Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці / Лагутін В. Д. – К. : КНТЕУ, 2007. – 248 с.
41. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : [моногр.] / Л. В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
42. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України / І. Г. Лук'яненко // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 4 (411). – С. 197–201.
43. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія / І. О. Луніна. – К. : Наукова думка, 2006. – 432 с.
44. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: монографія. – К. : Атіка, 2000. – 240 с.

45. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес Інформ. 2017. № 11. С. 323–327.
46. Макогон В. Д. Дефіцит бюджету у системі фінансового регулювання. Ринок цінних паперів України. 2016. Випуск 1–2. С. 55–61.
47. Макогон В. Д. Стратегічні пріоритети бюджетної політики в умовах інституційних перетворень. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 7. С. 262–266
48. Макогон В. Д. Становлення фінансової науки в Україні / В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 4. – С. 14–24.
49. Масгрейв Р., Масгрейв П. Государственные финансы: теория и практика / Пер. с англ. – М.: Бизнес Атлас, 2009 – 716 с.
50. Мельниченко С. І. Державна фінансова політика соціально-економічного розвитку країни / С. І. Мельниченко // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 1. – С. 12–22.
51. Молдован О. О. Державні фінанси України: досвід та перспективи : монографія / О. О. Молдован. – К. : НІСД, 2011. – 377 с.
52. Момотюк Л. Є. Статистика фінансів: методологія та практика: [монографія] / Л. Є. Момотюк. – К. : ВПД «Формат», 2013. – 429 с.
53. Мярковський А. І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами / А. І. Мярковський // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 95–104.
54. Небрат В. В. Еволюція теорії державних фінансів в Україні / В. В. Небрат ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2013. – 584 с.
55. Нечаюк І. Б. Фінансова політика та її вплив на соціально-економічний розвиток України / І. Б. Нечаюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 7/8. – С. 20–23.
56. Опарін В. М. Системний підхід до формування державної фінансової політики / В. М. Опарін // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 93–95.

57. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
58. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.treasury.gov.ua>.
59. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
60. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Режим доступу: www.ibser.org.ua.
61. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>.
62. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
63. П'ятаченко Г. О. Становлення та розвиток фінансів України 1917–2003 / Г. О. П'ятаченко, Л. В. Кухарець. – К. : НДФІ, 2005. – 784 с.
64. Петрушевська В. В. Трансформаційні напрямки фінансової політики в процесі стабілізації економіки України / В. В. Петрушевська // Бізнес-Інформ. – 2013. – № 11. – С. 46–51.
65. Податковий кодекс України: із змінами та допов. станом на 14 трав. 2013 р.: відповідає офіційному текстові. – К. : Правова єдність, 2013. – 592 с.
66. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки (1992–2008) / Д. В. Полозенко. – К. : НДФІ, 2008. – 392 с.
67. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-п>
68. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
69. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада

України від 07.12.2017 № 2246-VIII: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

70. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

71. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018—2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

72. Рогатенюк Э. В. Финансовая политика государства: сущность, направления и виды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pk.napks.edu.ua/>.

73. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації : кол. моногр. / [Луніна І. О., Булана О. О., Фролова Н. Б. та ін.] ; за ред. д.е.н. І. О. Луніної ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2014. – 296 с.

74. Сабитова Н. М. Государственная финансовая политика: проблема целей / Н. М. Сабитова // Финансы и кредит. – 2010. – № 27 (411). – С. 8–11.

75. Сало І. В. Розвиток монетарної політики Національного банку України / І. В. Сало // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 1. – С. 9–16.

76. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 16–19.

77. Стиглиц Дж. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Стиглиц Дж. ; пер. с англ. – М. : Эксмо, 2011. – 512 с.

78. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021 роки: 8.02.2017 [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiu-upravlinnia-derzhavnymy-finansamy-na--roky?category=bjudzhet>

79. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артёмова Т. І. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2011. – 696 с.
80. Сухарев О. С. Финансовая политика и новый режим экономического роста / О. С. Сухарев // Финансовый журнал. – Москва. – 2013. – № 2. – С. 27–34.
81. Теорія фінансів / За ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
82. Управління державними доходами і видатками / Б. С. Малиняк, В. С. Толуб'як, В. П. Горин, В. В. Письменний ; за ред. Б. С. Малиняка. – Тернопіль : Астон, 2015. – 154 с.
83. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 728 с.
84. Фінанси / І. І. Пилипенко, Т. Г. Бондарук, Л. Є. Момотюк. – К. : ДП «Інформ.-аналіт. агенство». – 2013. – 467 с.
85. Фінанси України: інституційні перетворення та напрямки розвитку: монографія / за ред. І. Я. Чугунова. – Київ: ДННУ АФУ, 2009. – 848 с.
86. Чугунов І. Я. Бюджетна політика економічного розвитку / І. Я. Чугунов, А. В. Павелко // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 2 (100). – С. 64–73.
87. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.
88. Чугунов І. Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 4. – С. 79–91.
89. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності / І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 5. – С. 64–77.
90. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я. Чугунов. – К. : НДФІ, 2005. – 259 с.

91. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К. : Поліграф Консалтинг, 2007. – 312 с.
92. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
93. Чухно А. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 9–15.
94. Шахова Г. Я. Долгосрочная устойчивость бюджетной системы / Г. Я. Шахова, П. Г. Крадинов, П. Л. Маненок // Финансовый журнал. – 2012. – № 4. – С. 5–18.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Питома вага державних видатків у валовому внутрішньому продукті
в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою у 2007-2016 роках, %

КРАЇНА	РОКИ									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Бельгія	48,4	48,2	50,3	54,1	53,3	54,4	55,8	55,6	55,1	53,9
Болгарія	33,7	37,4	36,9	39,5	36,7	34,1	34,7	37,6	42,1	40,2
Великобританія	42,9	42,8	46,6	49,6	48,8	46,9	46,8	45	43,9	43,2
Греція	45,1	47,1	50,8	54,1	52,5	54,2	55,3	62,1	50,7	55,3
Данія	49,8	49,6	50,5	56,8	57,1	56,8	58,3	56,5	56	55,7
Іспанія	38,3	38,9	41,1	45,8	45,6	45,8	48	45,1	44,5	43,3
Італія	47,6	46,8	47,8	51,2	49,9	49,1	50,8	51	51,2	50,5
Естонія	33,6	34,1	39,7	46,1	40,5	37,4	39,1	38,3	38	39,5
Латвія	36,2	34,1	37,3	43,7	44,8	39,1	37,2	37	37,5	37,2
Литва	34,3	35,3	38,1	44,9	42,3	42,5	36,1	35,6	34,8	35,1
Нідерланди	43	42,5	43,6	48,2	48,2	47	47,1	46,4	46,2	44,9
Німеччина	44,7	42,8	43,6	47,6	47,3	44,7	44,5	44,5	44,3	43,9
Норвегія	40,8	41,4	40,2	46,1	45	43,8	42,9	44	45,6	48,5
Польща	44,8	43,1	44,5	45,3	45,6	43,6	42,6	42,4	42,2	41,5
Румунія	35,2	38,2	38,8	40,9	39,6	39,1	37,1	35,2	34,3	35,5
Україна	17,98	19,24	19,74	20,86	18,12	19,25	19,77	19,44	20,35	24,21
Фінляндія	48,3	46,8	48,3	54,8	54,8	54,4	56,2	57,5	58,1	58,3
Швейцарія	32,2	31	31,2	33,1	32,9	32,9	33,3	34	33,7	33,6
Швеція	51,3	49,7	50,3	53,1	51,2	50,5	51,7	52,4	51,7	50,4

ДОДАТОК Б

Динаміка ВВП на душу населення у країнах з трансформаційною економікою у 2010-2016 рр., дол. США

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Білорусь	6030	6520	6940	7979	8318	5949	4989
Китай	4561	5634	6338	7078	7684	8069	8123
Чехія	19764	21717	19730	19916	19745	17557	18267
Казахстан	9071	11634	12387	13891	12807	10510	7510
Латвія	11326	13703	13823	15032	15725	13667	14118
Молдова	1632	1971	2047	2244	2245	1832	1900
Польща	12600	13893	13145	13781	14342	12566	12372
Росія	10675	14212	15154	15544	14126	9329	8748
Грузія	2964	3725	4143	4274	4430	3765	3854
Україна	2965	3570	3855	4030	3105	2125	2186

ДОДАТОК В

Характеристика розвитку фінансової політики країн з трансформаційною економікою за 2016 рік

Країна	Загальна податкова ставка в країні, %	Частка податків у ВВП, %	Кількість сплат податків, раз на рік	Місце країни в рейтингу Paying taxes	Місце країни в рейтингу Doing Bussines
Білорусь	54,8	29,8	7	99	38
Китай	68,0	19,4	9	131	78
Чехія	50,0	35,5	8	53	30
Казахстан	29,2	13,5	7	60	36
Латвія	35,9	27,6	7	15	19
Молдова	40,4	32,0	10	31	44
Польща	40,4	20,1	7	47	27
Росія	47,4	28,7	7	45	35
Україна	51,9	38,9	5	84	76

ДОДАТОК Г

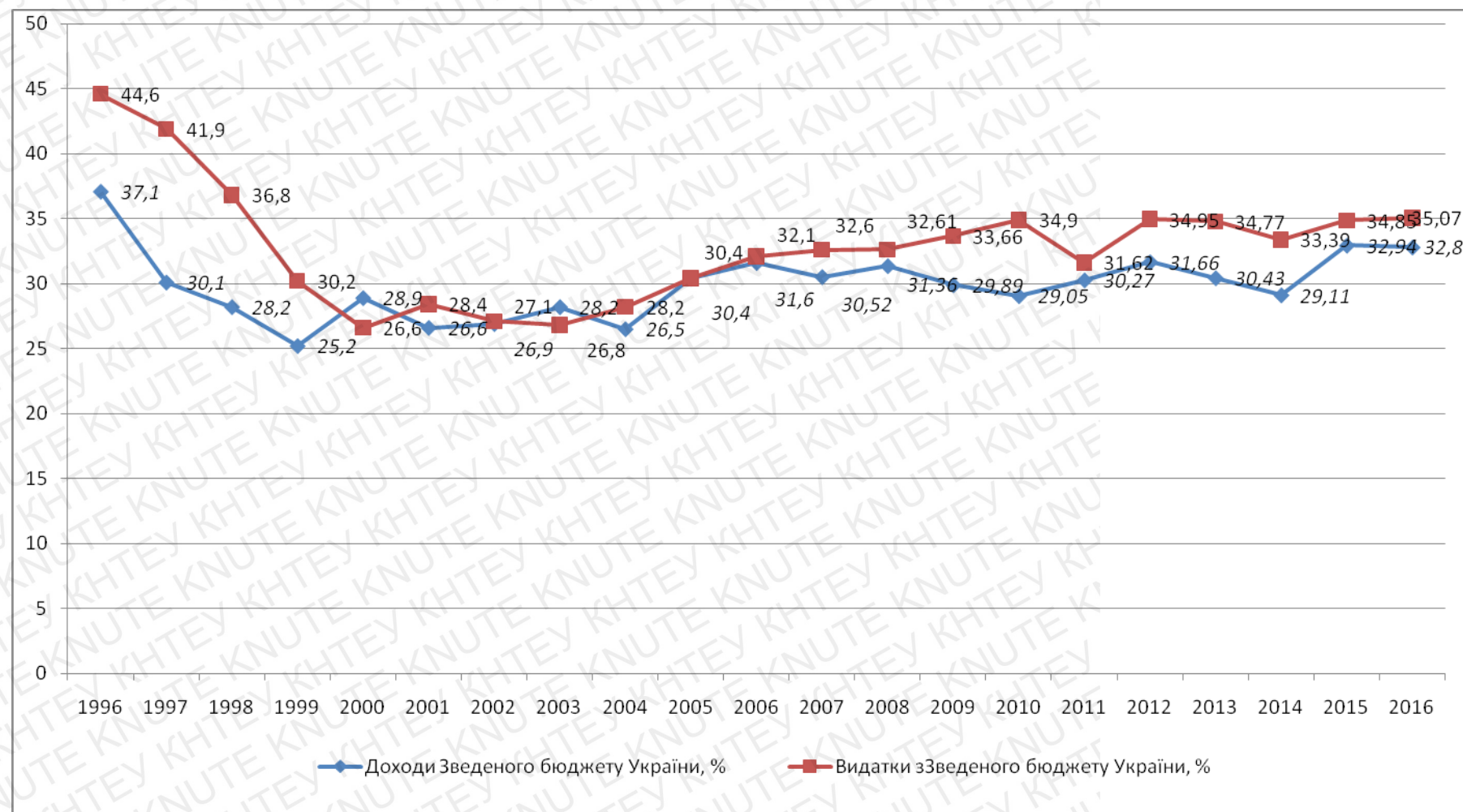

Рис. Г1. Динаміка доходів та видатків Зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті у 1996-2016 роках, %

ДОДАТОК Д

Структура видатків Зведеного бюджету України за 2011–2016 роки, %

Функціональна класифікація	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальнодержавні функції	11,79	11,00	12,18	14,55	17,23	16,02
Оборона	3,13	2,92	2,93	5,18	7,62	7,09
Громадський порядок, безпека та судова влада	7,74	7,39	7,78	8,49	8,05	8,60
Економічна діяльність	14,62	13,26	10,04	9,13	8,64	8,08
Охорона навколишнього природного середовища	0,93	1,07	1,10	0,66	0,81	0,75
Житлово-комунальне господарство	2,09	4,11	1,59	3,43	2,32	2,12
Охорона здоров'я	11,60	11,79	12,16	10,82	10,40	9,00
Духовний та фізичний розвиток	2,56	2,74	2,70	2,62	2,38	2,02
Освіта	20,48	20,47	20,84	18,96	16,72	15,46
Соціальний захист та соціальне забезпечення	25,06	25,25	28,67	26,15	25,84	30,87

ДОДАТОК Ж

Питома вага державного та гарантованого державного боргу у валовому внутрішньому продукті
у 2007-2016 роках, %

Рік	Державний борг	Державний внутрішній борг	Державний зовнішній борг	Гарантований державний борг	Гарантований державний внутрішній борг	Гарантований державний зовнішній борг	Всього
2007	9,9	2,5	7,4	2,4	0,1	2,3	12,3
2008	13,8	4,7	9,1	6,2	0,2	6	20
2009	11,9	10	1,9	9,8	1,5	8,3	21,7
2010	29,9	13,1	16,8	10,1	1,3	8,8	40
2011	27,4	12,4	15	8,9	0,9	8	36,3
2012	28,3	13,5	14,8	8,2	7,1	1,1	36,5
2013	33,1	17,7	15,4	7,2	1,9	5,3	40,3
2014	60,4	29,4	31	9,8	1,8	8	70,2
2015	67,4	25,7	41,7	12	1,1	10,9	79,4
2016	69,2	28,1	41,1	11,7	0,8	10,9	80,9
2007- 2016	35,13	15,71	19,42	8,63	1,67	6,96	43,76

Додаток 3

Прогноз питомої ваги показників Зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті, %

	Доходи	Видатки	Дефіцит
2019	32,23	34,49	2,24
2020	32,27	34,42	2,15
2021	32,31	34,38	2,09
2022	32,26	34,26	2,00
2023	32,23	34,05	1,82
2019-2023	32,26	34,32	2,06
2024	32,34	34,10	1,76
2025	32,45	34,24	1,79
2026	32,64	34,44	1,80
2027	32,91	34,75	1,84
2028	32,86	34,87	2,01
2024-2028	32,64	34,48	1,84
2019-2028	32,45	34,40	1,95